

ارزیابی صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی ایران و ارائه الگوی پیشنهادی

دکتر سعید رضایی شریف آبادی^۱

نوشین فرودی^۲

چکیده: پژوهش حاضر با هدف ارزیابی صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی ایران و ارائه الگوی پیشنهادی در این زمینه، با استفاده از روش پیمایشی - تحلیلی، به بررسی ۱۳ کتابخانه دانشگاهی تحت وب در ایران براساس فهرست شبکه علمی کشور در دی ماه ۱۳۸۰ پرداخته است. عوامل مختلفی از جمله محتوای صفحه اصلی، عوامل جست و جو و تحقیق و امکانات کاربران جهت ارزیابی جامعه پژوهش مورد استفاده قرار گرفته و در مجموع یافته های پژوهش نشان داده است که ۴۰/۸ درصد عوامل اطلاعاتی مورد بررسی توسط جامعه پژوهش در ایران رعایت می شوند.

کلیدواژه ها: ارزیابی، صفحات وب، کتابخانه های دانشگاهی، ایران

مقدمه

اطلاعات رقمی و توسعه شبکه های اطلاع رسانی، بر جامعه اطلاعاتی تأثیرات شگرفی گذاشته است. اینترنت، یکی از فناوری هایی است که استفاده از آن به عنوان یکی از مهمترین رسانه های قرن بیست و یکم، می تواند مزایای بسیاری برای اشاعه اطلاعات به همراه داشته باشد. اینترنت شامل منابعی اعم از وب جهان گستر^۳، تل نت^۴، پروتکل انتقال فایل^۵، پست الکترونیکی^۶، گوفر^۷، گروه های خبری^۸ و حوزه های دیگر است. در حال حاضر وب که خود بخشی از اینترنت است، اصلی ترین

ابزار برای دسترسی به اطلاعات آن به شمار می رود. آنچه شبکه وب را از سایر بخش های اینترنت متمایز می سازد و باعث رشد روزافزون آن می شود، سهولت اتصال،

۱. استادیار گروه علوم کتابداری و اطلاع رسانی
۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی دانشگاه الزهراء
دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران دانشکده مدیریت
و اطلاع رسانی پزشکی

3. World Wide Web (WWW)
4. Telnet
5. FTP (File Transfer Protocol)
6. E-mail
7. Gopher
8. News Groups

جهانی وب افزوده می‌شود. بدین ترتیب، پیش‌بینی می‌شود تا اوایل سال ۲۰۰۱ میلادی، حجم اطلاعات موجود در محیط وب دو برابر شود و از مرز ۴/۲ میلیارد صفحه بگذرد (۱۰۷:۱۰۶:۳). طبق بررسی‌های انجام شده، حدود ۸۳ درصد این اطلاعات تجاری، ۶ درصد علمی و آموزشی و ۱۱ درصد آن در سایر زمینه‌هاست (۳۹:۴). آمارهای فوق همه حکایت از رشد و استفاده روزافزون از خدمات اینترنت در سراسر جهان دارد. بسیاری از کشورها و نهاد‌های فرهنگی محیط اینترنت را موثرترین، سریع‌ترین و کم‌هزینه‌ترین راه برای تبادل اطلاعات فرهنگی تشخیص داده‌اند.

اینترنت مؤلفه مهمی از انقلاب رقمی در کتابخانه‌هاست و بر خدمات بسیاری از فهرست‌نویسی گرفته تا مرجع، خدمت به خوانندگان، فراهم‌آوری مواد و برقراری ارتباط با ناشران و کارگزاران اثر می‌گذارد (۷۶:۲). در حال حاضر صدها کتابخانه در سراسر جهان، فهرست پیوسته خود را از طریق شبکه جهانی وب در دسترس عموم قرار داده‌اند و بسیاری دیگر در حال برنامه‌ریزی و طراحی وب‌سایت خود هستند. امروزه بسیاری از کتابخانه‌های دانشگاهی، سایت‌های وب خود را به گونه‌ای طراحی کرده‌اند که به‌عنوان راهی برای استفاده از منابع اطلاعاتی چون فهرست‌های پیوسته، پایگاه‌های اطلاعاتی کتابشناختی و متن کامل و نیز سایر سایت‌های اینترنت برای دانشجویان، دانشکده‌ها و دیگران به کار رود (۱۳۶-۱۲۳:۷). نوع و سطح خدمات سایت وب کتابخانه‌ها متفاوت، اما اهداف نهایی آنها یکسان است. این هدف شامل مواردی چون تعمیم خدمات موجود یا سستی، ارائه خدمات الکترونیکی جدید که قبلاً هرگز در کتابخانه عرضه نشده، جمع‌آوری و اشتراک اطلاعات جدید، مرکز یا توزیع‌کننده خدمات برای جامعه کاربران و گسترش و افزایش کاربران کتابخانه است (۲۴:۵).

در جولای ۱۹۹۷، ۶۳۷ کتابخانه دانشگاهی امریکایی

راحتی جست‌وجو و محیط فرامتنی و چندرسانه‌ای آن برای ارسال و دریافت اطلاعات است. شبکه جهانی وب، یکی از مهم‌ترین ابزارهایی است که امروزه توسط بیش از ۳۷۷ میلیون نفر در سراسر جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد (۱۰۶:۳). علاوه بر رشد روزافزون استفاده کنندگان از اینترنت، اطلاعات موجود در این محیط رقمی نیز به طور

آنچه شبکه وب را از سایر بخش‌های اینترنت متمایز می‌سازد و باعث رشد روزافزون آن می‌شود، سهولت اتصال، راحتی جست‌وجو و محیط فرامتنی و چندرسانه‌ای آن برای ارسال و دریافت اطلاعات است. شبکه جهانی وب، یکی از مهم‌ترین ابزارهایی است که امروزه توسط بیش از ۳۷۷ میلیون نفر در سراسر جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد

شگفت‌آوری در حال افزایش است. طبق مطالعات انجام شده توسط شرکت Cyveillance تحت عنوان "اندازه اینترنت"، تعداد صفحات موجود در شبکه جهانی وب تا دهم جولای ۲۰۰۰، ۲/۱ میلیارد صفحه برآورد شده است. این مطالعه آماری همچنین نشان می‌دهد که هر روز بیش از ۷ میلیون صفحه جدید به شبکه

است که بتواند در ارزیابی طرح و سازمان سایت های وب کتابخانه های دانشگاهی استفاده شود.

اهمیت این تحقیق علاوه بر تازگی موضوع، از آن جهت است که از نتایج و یافته های آن می توان به منظور طراحی بهتر و مؤثرتر صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی ایران استفاده نمود. یعنی نتیجه آن علاوه بر کارایی در علوم کتابداری و اطلاع رسانی، در طراحی صفحات وب نیز اهمیت به سزای دارد.

فرضیه

بین سه گروه معیارهای مؤثر در طراحی صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی مورد مطالعه در ایران اختلاف معنی داری وجود دارد.

سؤالات پژوهش

۱. چه تعداد از دانشگاه های ایران، برای کتابخانه خود صفحات وب طراحی کرده اند؟
۲. در طراحی صفحات وب کدام اقلام یا معیارهای اطلاعاتی در نظر گرفته شده است؟
۳. چند درصد از معیارهای اطلاعاتی متداول در صفحات وب کتابخانه ها، در آنها به کار برده شده است؟

تعاریف عملیاتی واژه ها:

چک لیست: یکی از ابزارهای گردآوری اطلاعات که در اصل، یک سیاهه و ارسی است و به سادگی وجود یا عدم وجود یک ویژگی را با پاسخ های بله یا خیر ضبط می کند.

در سایت برکلی^۹ وجود داشت. تا جولای ۱۹۹۸، این تعداد به ۸۱۲ سایت افزایش یافت، یعنی رشدی ۲۷ درصدی در عرض یک سال. آخرین آمار در ماه می ۲۰۰۰ حکایت از آن دارد که در مجموع ۱۰۲۶ سایت کتابخانه دانشگاهی بر روی وب وجود داشته اند. ولی علی رغم رشد مداوم سایت های وب کتابخانه های دانشگاهی، در زمینه وجود دستورالعمل های معتبر یا معیارهایی که بتوانند به کتابداران حرفه ای در امر تصمیم گیری برای اندازه گیری و ارتقای کیفیت یک کتابخانه دانشگاهی تحت وب در ارائه بهتر خدمات کمک کنند، کمبود احساس می شود (۶). به نظر می رسد که طراحی و ساختار سایت های وب در کتابخانه های دانشگاهی ایران بیشتر سلیقه ای باشد تا استفاده از معیارهایی که برای یک کتابخانه دانشگاهی ضروری است. با در نظر گرفتن سابقه طراحی سایت های وب در کشورهای پیشرفته ای چون آمریکا و ویرایش و اصلاح مداوم صفحات آنها، نیاز به ایجاد معیارهایی برای طراحی صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی با مقایسه جامعه مشابه آن در کشورهای پیشرفته و الگوسازی اقلام اطلاعاتی آنها برای ایران ضروری به نظر می رسد. صفحات وب کتابخانه ها از نظر تنوع و ذوق طراحی مشابه نیستند ولی در مجموع باید از چهارچوب خاص اطلاعاتی متناسب با گروه مخاطب تبعیت کنند.

در این پژوهش با بررسی و ارزیابی صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی ایران بر اساس اقلام تعیین شده در چک لیست، برای رفع نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت صفحات وب این نوع کتابخانه ها تلاش شده است و الگویی برای طراحی آنها مشخص می شود. بدین وسیله آنها می توانند در آغاز فعالیت و اشاعه اطلاعات خود از طریق صفحات وب در محیط اینترنت، چارچوب ویژه ای برای اطلاعات مورد نیاز استفاده کنندگان، به ویژه متخصصان و محققان مراجعه کننده به سایت های دانشگاهی فراهم کنند. نتیجه این تحقیق، تهیه معیاری

9. Berkeley Digital Library Sun SITE'S
(<http://sunsite.berkeley.edu/libweb>)
10. Checklist

معتبر^{۱۳} ویرایش سال ۲۰۰۱ میلادی (مطابق با ۱۳۸۰، زمان انجام پژوهش حاضر) که در عنوان آنها کلمه دانشگاه هم قید شده بود، مراجعه شد. زیرا بهترین راه برای انتخاب و طراحی سایت هر کتابخانه، بررسی صفحات وب کتابخانه های مشابه است (۵: ۲۷). در نهایت موارد چک لیست در قالب سه جدول جداگانه با معیارهای محتوای صفحه اصلی، معیارهای جست و جو و تحقیق و معیارهای امکانات کاربران برای جامعه پژوهش، مورد ارزیابی قرار گرفت و برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش آمار توصیفی و برای آزمون فرضیه پژوهش نیز آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) به کار گرفته شد.

مروری بر مطالعات گذشته:

الف) پیشینه پژوهش در خارج از کشور
استور^{۱۴} (۱۹۹۷) در پایان نامه دکتری خود از مدرسه علوم کامپیوتر و اطلاع رسانی در دانشگاه نوو اسوات ایسترن^{۱۵} با عنوان ساختار و ارزشمندی یک ابزار ارزیابی برای سایت های وب کتابخانه های دانشگاهی تحقیقی انجام داده است که در آن ابزاری که برای ارزیابی سایت های وب کتابخانه های دانشگاهی تهیه شده بود، بر روی ۳ جامعه پژوهش مطالعه شد و میزان قابل اطمینان بودن آن از حدی که در فرضیه تعیین شده بود، ۲۵/۱ درصد بیشتر بود و ۹۰/۱ درصد اندازه گیری شد. از نتایج ارزیابی صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی در این پژوهش می توان به مواردی که در طراحی صفحات وب بیشتر مورد توجه قرار گرفته اند پی برد:

طراحی صفحات وب: در این پژوهش طراحی صفحات وب، از نظر درج ارقام اطلاعاتی در صفحه وب بررسی می شود، زیرا طراحی ممکن است از جنبه هنری و ذوقی نیز مطرح شود. در این تحقیق هر جا از طراحی سخن به میان آید، منظور درج ارقام یا معیارهای اطلاعاتی در صفحات وب یک کتابخانه دانشگاهی است.

کتابخانه دانشگاهی: کتابخانه دانشگاهی معمولاً وسیع تر و تخصصی تر از کتابخانه های مدارس و مجتمع های آموزشی است و معمولاً از یک کتابخانه مرکزی و چند کتابخانه دانشکده ای تشکیل می شود. در این پژوهش کتابخانه دانشگاهی منظور کتابخانه ای است که دارای صفحات طراحی شده در محیط وب باشد.

روشن انجام پژوهش، جامعه آماری و ابزار گردآوری اطلاعات

روش پژوهش پیمایشی، تحلیلی و از نوع کاربردی است. ۱۳ کتابخانه دانشگاهی تحت وب در ایران بر اساس فهرست شبکه علمی کشور^{۱۱} در دی ماه ۱۳۸۰، به عنوان جامعه پژوهش انتخاب شدند که شامل کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامی (واحد تهران جنوب)، دانشگاه الزهراء، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه تهران، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه علم و صنعت ایران، دانشگاه بوعلی سینا همدان، دانشگاه تبریز، دانشگاه شیراز، دانشگاه فردوسی و دانشگاه های علوم پزشکی شهید بهشتی و کرمانشاه می شود. گردآوری اطلاعات با استفاده از روش مشاهده مستقیم و براساس چک لیستی با ۲۵ سؤال صورت گرفت^{۱۲}. چک لیست پایان نامه استور با ۱۶ سؤال مبنای کار قرار گرفته است و برای اطمینان از روزآمد بودن ارقام موجود در آن نیز به صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی مشهور امریکا موجود در فهرست طبقه بندی دانشگاه های

11. < www.irost.net >

۱۲. در صورت نیاز به چک لیست این پژوهش می توانید با نویسندگان مقاله ارتباط برقرار نمایید.

13. University ranking

14. stover

15. Nova Southeastern University

نقشه سایت، جست و جو، روزآمد بودن اطلاعات، یافتن پاسخ، اعتبار اطلاعات، صفحه پیشنهادها و نظریات و مسئولیت صفحه؛

۲) درک اطلاعات شامل سازماندهی سایت، متن و شیوه نگارش و واژه شناسی؛

۳) فعالیت های پشتیبان کاربران شامل بحث و پرسش و پاسخ و سؤالات کاربران؛

۴) ارائه اطلاعات شامل سرعت نمایش و ذخیره، پیوندها، قابلیت مرور کردن صفحات، شکل متن و قابلیت چاپ (۷: ۱۲۳-۱۳۶).

ب. پیشینه پژوهش در ایران

ایلخانی (۱۳۷۹) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "کارایی اطلاعات منتشر شده در صفحات خانگی در مراکز تحقیقاتی و پژوهشی شهر تهران" تحقیقی را بر روی صفحات خانگی ۱۰ مرکز تحقیقاتی و پژوهشی دولتی در شهر تهران انجام داده که نتایج آن بدین شرح بیان شده است:

مراکز تحقیقاتی مورد پژوهش، به امکانات جست و جو مانند فهرست مندرجات (۳۰ درصد)، خدمات به مراجعان که شامل ایجاد دسترسی به بانک های اطلاعاتی در سایت می شود (۳۰ درصد)، رسیدن سریع به مکان های اطلاعاتی در مراکز (۲۰ درصد)، روزآمد بودن اطلاعات (۲۰ درصد) و خدمات اختصاصی برای کاربران (۱۰ درصد)، رعایت حق مؤلف در متن، صوت، تصویر و گرافیک (صفر درصد) توجه چندانی ندارند، ولی معمولاً گزینه های عمومی همچون وجود آرم سازمان (۱۰۰ درصد)، اخبار جدید (۱۰۰ درصد)، تاریخچه اهداف و نمودار سازمانی (۱۰۰ درصد)، ارتباط با دیگر مراکز وابسته هم موضوع (۱۰۰ درصد)، امکان ارتباط با مسئولان سایت (۸۰ درصد)، خدمات به مراجعان شامل معرفی زیر بخش های سازمان

دستیابی به فهرست های پیوسته، ابزارهای مرجع تحت وب، پایگاه های اطلاعاتی کتابشناختی، اطلاعات درباره کتابخانه، پیوند به سایر سایت های اینترنت، پیوند به صفحه خانگی دانشگاه یا دانشکده مادر و تماس با مسئولان. این نتایج حکایت از آن دارند که کتابخانه ها می خواهند امکان دسترسی به بسیاری از اطلاعات را فراهم نمایند و کاربران را به تماس گرفتن با کتابخانه جهت ارائه پیشنهادها، سؤالات و نظریات تشویق کنند. از سوی دیگر در مطالعه استور، آزمایش بر روی نمونه های مورد بررسی نشان داد که مراجعان به وب سایت های کتابخانه ها به مواردی چون اطلاعات کتابشناختی در موضوعات خاص، منابع وب مرتبط با آموزش و تحقیق داخلی، بیان اهداف در صفحه خانگی وب، موتور جست و جوی داخلی و تاریخ آخرین ویرایش کمتر اهمیت می دهند (۸).

راوارد^{۱۶} (۲۰۰۱) در مقاله ای با عنوان "اصول طراحی سایت های وب کتابخانه دانشگاهی: توسعه یک چک لیست"، بیان می کند که طراحی هنگامی موفق خواهد بود که الگوی طراحی کاربرمدار^{۱۷} (مبتنی بر نظر کاربر) در توسعه و تکمیل صفحات وب کتابخانه دانشگاهی به کار گرفته شود. او معتقد است در طراحی وب سایت های کتابخانه دانشگاهی، باید دو فاکتور اساسی تعدد کاربران و نیازهای اطلاعاتی موجود در محیط دانشگاه، مورد ملاحظه قرار گیرد. گرچه معیار نیازهای اطلاعاتی کاربران بسیار مهم است ولی این تحقیق گزارش می دهد که در طراحی سایت های وب کتابخانه ها از نظر کاربران کمتر استفاده می شود. این مقاله با ارائه نسخه ویرایش شده چک لیستی که خاص طراحی سایت های وب کتابخانه های دانشگاهی تهیه شده است، مناسب ترین ابزاری که بر اساس اصول عملی کاربرمدار می توان ارائه داد را در قالب موارد کلی زیر پیشنهاد می کند:

۱) یافتن اطلاعات شامل فاکتورهای محتوی، نمایه،

16. Raward

17. User- Centered

از طریق پست الکترونیکی یا تکمیل فرم های ارتباطی در سایت وب کتابخانه های دانشگاهی مورد مطالعه در ایران می پردازد.

یافته های پژوهش در مجموع نشان داد که ۴۰/۸ درصد معیارهای اطلاعاتی چک لیست، توسط جامعه پژوهش در ایران رعایت می شوند و به نظر می رسد از این میان به معیارهای خدمات بین کتابخانه ای، موتور جست و جوی داخلی و منابع مرتبط با آموزش داخلی دانشگاه در طراحی صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی مورد مطالعه در ایران اهمیتی داده نشده است. متقابلاً معیارهای زیر به ترتیب بیشترین اهمیت را دارا بودند: مناسب و معنی دار بودن نشانی اینترنتی و دامنه سایت (۹۲/۳ درصد)، عنوان کتابخانه (۸۴/۶ درصد)، پیوند جهت بازگشت به صفحه اصلی دانشگاه (۶۹/۲ درصد)، برقراری ارتباط با مسئولان توسط پست الکترونیکی یا از طریق تکمیل فرم ارتباطی (۶۹/۲ درصد)، وجود فهرست پیوسته همگانی (۶۹/۲ درصد)، ارتباط با سایر سایت های اینترنتی مرتبط (۵۳/۸ درصد)، وجود پایگاه های اطلاعاتی کتابشناختی و یا متن کامل (۵۳/۸ درصد) و سایر معیارها کمتر از ۵۰ درصد رعایت می شوند. از دیگر نتایج به دست آمده از این پژوهش می توان به پیش بینی بیش از ۵۰ درصد معیارهای اطلاعاتی چک لیست توسط حدود ۳۰ درصد از جامعه پژوهش اشاره داشت که بالاترین درصد به کارگیری اقلام مورد نظر در کتابخانه دانشگاه فردوسی مشهد (۸۰ درصد)، امیرکبیر (۵۶ درصد)، تبریز (۵۲ درصد) و صنعتی شریف (۵۲ درصد) اختصاص دارد.

(۷۰ درصد)، فهرست انتشارات سازمان (۶۰ درصد)، نماد جست و جو (۵۰ درصد)، در آنها رعایت می شود. در نهایت جامعیت صفحات خانگی این مراکز تأیید نشده است (۱).

یافته ها و تجزیه و تحلیل آنها

جدول معیارهای صفحه اصلی به بررسی معیارهای عنوان کتابخانه؛ نشانی و شماره تماس کتابخانه؛ اطلاعات کتابخانه اعم از تاریخچه، اهداف و ساعات کار کتابخانه؛ اطلاعات مربوط به کارمندان؛ تقویم حوادث و اخبار کتابخانه؛ فهرست کتابخانه های دانشکده ای یک دانشگاه یا فهرست بخش ها و قسمت های مختلف کتابخانه؛ روزآمد بودن اطلاعات؛ وجود پیوند در صفحه اول برای بازگشت به صفحه اصلی دانشگاه، در صفحه اصلی یا خانگی کتابخانه های دانشگاهی مورد مطالعه در ایران می پردازد.

جدول معیارهای جست و جو و تحقیق به بررسی معیارهای پیوند به فهرست پیوسته همگانی^{۱۸}، پیوند به سایر سایت های اینترنتی مرتبط، پیوند به ابزار مرجع تحت وب، پیوند به پایگاه های اطلاعاتی کتابشناختی و یا متن کامل، پیوند به نشریات ادواری الکترونیکی^{۱۹}، پیوند به منابع تحت وب مرتبط با آموزش داخلی، تقسیم بندی موضوعی منابع و پیوندها، پیوند به خدمات بین کتابخانه ای، وجود موتور جست و جوی داخلی^{۲۰} و پیوند به موتورهای جست و جوی اینترنت^{۲۱}؛ و جدول فاکتورهای امکانات کاربران نیز به بررسی فاکتورهای مناسب و معنی دار بودن نشانی اینترنتی^{۲۲} و دامنه^{۲۳} سایت، وجود پیوند فرامتنی برای بازگشت به صفحه اصلی کتابخانه در تمام صفحات، پیوندی برای آیین نامه و خطمشی کتابخانه، ارائه آمار کتابخانه، رسیدن به مطلب اصلی مورد نظر در سایت طی سه مرحله و با حداکثر سه بار کلیک کردن و امکان ایجاد ارتباط با مسئولان سایت

18. OPAC (Online Public Access Catalog)
19. e-journal
20. Internal search engine
21. Internet search engines (External search engine)
22. URL
23. Domain

کتابخانه‌های ملی، تخصصی و جز آن ارزیابی شود و معیارهای مربوطه ارائه گردد؛

۲. مقایسه کیفی اقلام و اطلاعات در سایت وب کتابخانه‌های دانشگاهی و جز آن صورت گیرد؛

۳. سایت وب مراکز پژوهشی، مؤسسات و وزارتخانه‌ها نیز از نظر کیفی مورد ارزیابی قرار گیرند و الگویی برای ارزیابی صفحات وب آنها ارائه شود.

ماخذ

۱. ایلخانی، شکوفه. "کارایی اطلاعات منتشره در صفحات خانگی در مراکز تحقیقاتی و پژوهشی شهر تهران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ۱۳۷۹.
۲. دیویس، راد. "اینترنت ابزاری در خدمت کتابداران آسیایی". ترجمه اسدالله آزاد. فصلنامه کتاب، دوره نهم، ۲ (تابستان ۱۳۷۷)، ۷۳-۸۷.
۳. کوشا، کیوان. "اینترنت در خدمت توسعه فرهنگی: پژوهشی درباره اطلاعات فرهنگی ایران در محیط وب". فصلنامه کتاب، دوره دوازدهم، ۲ (تابستان ۱۳۸۰)، ۱۰۴-۱۲۲.
۴. گزنی، علی. "موتورهای کاوش و دسترسی به اطلاعات وب". انفورماتیک، ۷۹ (۱۳۸۰)، ۳۸-۴۰.
۵. گلد، هلن. "ساختن سایت‌های وب موفق برای کتابخانه‌های کوچک دانشگاهی". ترجمه جیران خوانساری. صنعت برق، ۵۴ (۱۳۷۹)، ۲۴-۲۹.

6. Chao, Hungyune. "The Development and Testing of Criteria for Assessing the Quality of Academic Libraries on the Web". Ph.D. thesis, State University of New York At Buffalo, 2001.

در نهایت فرضیه پژوهش مبنی بر وجود اختلاف معنی دار بین سه گروه فاکتورهای مؤثر در طراحی اطلاعات صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی ایران مورد تأیید واقع نشد و الگوی پیشنهادی این پژوهش برای ارزیابی صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی ایران شامل اقلام اطلاعاتی چک لیست، به علاوه یک مورد آموزش کاربران از نظر آموزش دوره‌های کتابداری یا چگونگی استفاده از کتابخانه یا منابع آن (که به معیارهای امکانات کاربران افزوده شد) تعیین شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱. اطلاعات مربوط به کتابخانه تنها در قالب پیوند فرامتنی جداگانه با عنوان کتابخانه بر روی صفحه اصلی دانشگاه مطرح شود؛
۲. الگوی پیشنهادی این پژوهش به عنوان معیاری جهت طراحی صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی در ایران مدنظر قرار گیرد و از اقلام اطلاعاتی موجود در آن استفاده شود؛
۳. کتابخانه به عنوان یک پیوند فرامتنی اصلی و مهم در صفحه اصلی دانشگاه مادر قرار گیرد و حتی المقدور از قرار دادن آن به عنوان پیوندی در زیرشاخه‌های آموزشی و پژوهشی جلوگیری شود؛
۴. علاوه بر توجه به اقلام اطلاعاتی مورد نیاز در صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی به طراحی گرافیک آن نیز به عنوان عامل مهمی برای جذب کاربران و تشویق به استفاده مستمر از آن صفحات توجه شود؛
۵. بر روی بُعد ارتباط بین کتابخانه‌ای از راه دور و از طریق شبکه در کتابخانه‌های دانشگاهی توجه بیشتری به عمل آید.

پیشنهادها برای پژوهش‌های آینده

۱. موضوع پژوهش در جامعه‌های مشابه اعم از

از طریق پست الکترونیکی یا تکمیل فرم های ارتباطی در سایت وب کتابخانه های دانشگاهی مورد مطالعه در ایران می پردازد.

یافته های پژوهش در مجموع نشان داد که ۴۰/۸ درصد معیارهای اطلاعاتی چک لیست، توسط جامعه پژوهش در ایران رعایت می شوند و به نظر می رسد از این میان به معیارهای خدمات بین کتابخانه ای، موتور جست و جوی داخلی و منابع مرتبط با آموزش داخلی دانشگاه در طراحی صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی مورد مطالعه در ایران اهمیتی داده نشده است. متقابلاً معیارهای زیر به ترتیب بیشترین اهمیت را دارا بودند:

مناسب و معنی دار بودن نشانی اینترنتی و دامنه سایت (۹۲/۳ درصد)، عنوان کتابخانه (۸۴/۶ درصد)، پیوند جهت بازگشت به صفحه اصلی دانشگاه (۶۹/۲ درصد)، برقراری ارتباط با مسئولان توسط پست الکترونیکی یا از طریق تکمیل فرم ارتباطی (۶۹/۲ درصد)، وجود فهرست پیوسته همگانی (۶۹/۲ درصد)، ارتباط با سایر سایت های اینترنتی مرتبط (۵۳/۸ درصد)، وجود پایگاه های اطلاعاتی کتابشناختی و یا متن کامل (۵۳/۸ درصد) و سایر معیارها کمتر از ۵۰ درصد رعایت می شوند. از دیگر نتایج به دست آمده از این پژوهش می توان به پیش بینی بیش از ۵۰ درصد معیارهای اطلاعاتی چک لیست توسط حدود ۳۰ درصد از جامعه پژوهش اشاره داشت که بالاترین درصد به کارگیری اقلام مورد نظر در کتابخانه دانشگاه فردوسی مشهد (۸۰ درصد)، امیرکبیر (۵۶ درصد)، تبریز (۵۲ درصد) و صنعتی شریف (۵۲ درصد) اختصاص دارد.

(۷۰ درصد)، فهرست انتشارات سازمان (۰ درصد)، نماد جست و جو (۵۰ درصد)، در آنها رعایت می شود. در نهایت جامعیت صفحات خانگی این مراکز تأیید نشده است (۱).

یافته ها و تجزیه و تحلیل آنها

جدول معیارهای صفحه اصلی به بررسی معیارهای عنوان کتابخانه؛ نشانی و شماره تماس کتابخانه؛ اطلاعات کتابخانه اعم از تاریخچه، اهداف و ساعات کار کتابخانه؛ اطلاعات مربوط به کارمندان؛ تقویم حوادث و اخبار کتابخانه؛ فهرست کتابخانه های دانشکده ای یک دانشگاه یا فهرست بخش ها و قسمت های مختلف کتابخانه؛ روزآمد بودن اطلاعات؛ وجود پیوند در صفحه اول برای بازگشت به صفحه اصلی دانشگاه، در صفحه اصلی یا خانگی کتابخانه های دانشگاهی مورد مطالعه در ایران می پردازد.

جدول معیارهای جست و جو و تحقیق به بررسی معیارهای پیوند به فهرست پیوسته همگانی^{۱۸}، پیوند به سایر سایت های اینترنتی مرتبط، پیوند به ابزار مرجع تحت وب، پیوند به پایگاه های اطلاعاتی کتابشناختی و یا متن کامل، پیوند به نشریات ادواری الکترونیکی^{۱۹}، پیوند به منابع تحت وب مرتبط با آموزش داخلی، تقسیم بندی موضوعی منابع و پیوندها، پیوند به خدمات بین کتابخانه ای، وجود موتور جست و جوی داخلی^{۲۰} و پیوند به موتورهای جست و جوی اینترنت^{۲۱}؛ و جدول فاکتورهای امکانات کاربران نیز به بررسی فاکتورهای مناسب و معنی دار بودن نشانی اینترنتی^{۲۲} و دامنه^{۲۳} سایت، وجود پیوند فرامتنی برای بازگشت به صفحه اصلی کتابخانه در تمام صفحات، پیوندی برای آیین نامه و خطمشی کتابخانه، ارائه آمار کتابخانه، رسیدن به مطلب اصلی مورد نظر در سایت طی سه مرحله و با حداکثر سه بار کلیک کردن و امکان ایجاد ارتباط با مسئولان سایت

18. OPAC (Online Public Access Catalog)

19. e-journal

20. Internal search engine

21. Internet search engines (External search engine)

22. URL

23. Domain

کتابخانه‌های ملی، تخصصی و جز آن ارزیابی شود و معیارهای مربوطه ارائه گردد؛

۲. مقایسه کیفی اقلام و اطلاعات در سایت وب کتابخانه‌های دانشگاهی و جز آن صورت گیرد؛
۳. سایت وب مراکز پژوهشی، مؤسسات و وزارتخانه‌ها نیز از نظر کیفی مورد ارزیابی قرار گیرند و الگویی برای ارزیابی صفحات وب آنها ارائه شود.

ماخذ

۱. ایلخانی، شکوفه. کارایی اطلاعات منتشره در صفحات خانگی در مراکز تحقیقاتی و پژوهشی شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ۱۳۷۹.
۲. دیویس، راد. "اینترنت ابزاری در خدمت کتابداران آسیایی". ترجمه اسدالله آزاد. فصلنامه کتاب، دوره نهم، ۲ (تابستان ۱۳۷۷): ۷۳-۸۷.
۳. کوشا، کیوان. "اینترنت در خدمت توسعه فرهنگی: پژوهشی درباره اطلاعات فرهنگی ایران در محیط وب". فصلنامه کتاب، دوره دوازدهم، ۲ (تابستان ۱۳۸۰): ۱۰۴-۱۲۲.
۴. گزنی، علی. "موتورهای کاوش و دسترسی به اطلاعات وب". انفورماتیک، ۷۹ (۱۳۸۰): ۳۸-۴۰.
۵. گلد، هلن. "ساختن سایت‌های وب موفق برای کتابخانه‌های کوچک دانشگاهی". ترجمه جیران خوانساری. صنعت برق، ۵۴ (۱۳۷۹): ۲۴-۲۹.

6. Chao, Hungyune. "The Development and Testing of Criteria for Assessing the Quality of Academic Libraries on the Web". Ph.D. thesis, State University of New York At Buffalo, 2001.

در نهایت فرضیه پژوهش مبتنی بر وجود اختلاف معنی‌دار بین سه گروه فاکتورهای مؤثر در طراحی اطلاعات صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی ایران مورد تأیید واقع نشد و الگوی پیشنهادی این پژوهش برای ارزیابی صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی ایران شامل اقلام اطلاعاتی چک لیست، به علاوه یک مورد آموزش کاربران از نظر آموزش دوره‌های کتابداری یا چگونگی استفاده از کتابخانه یا منابع آن (که به معیارهای امکانات کاربران افزوده شد) تعیین شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱. اطلاعات مربوط به کتابخانه تنها در قالب پیوند فرامتنی جداگانه با عنوان کتابخانه بر روی صفحه اصلی دانشگاه مطرح شود؛
۲. الگوی پیشنهادی این پژوهش به عنوان معیاری جهت طراحی صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی در ایران مدنظر قرار گیرد و از اقلام اطلاعاتی موجود در آن استفاده شود؛
۳. کتابخانه به عنوان یک پیوند فرامتنی اصلی و مهم در صفحه اصلی دانشگاه مادر قرار گیرد و حتی المقدور از قرار دادن آن به عنوان پیوندی در زیرشاخه‌های آموزشی و پژوهشی جلوگیری شود؛
۴. علاوه بر توجه به اقلام اطلاعاتی مورد نیاز در صفحات وب کتابخانه‌های دانشگاهی به طراحی گرافیک آن نیز به عنوان عامل مهمی برای جذب کاربران و تشویق به استفاده مستمر از آن صفحات توجه شود؛
۵. بر روی بُعد ارتباط بین کتابخانه‌ای از راه دور و از طریق شبکه در کتابخانه‌های دانشگاهی توجه بیشتری به عمل آید.

پیشنهادها برای پژوهش‌های آینده

۱. موضوع پژوهش در جامعه‌های مشابه اعم از

7. Raward, Roslyn. "Academic Library Web Site Design Principles: Development of a Checklist". *AARL: Australian Academic and Research Libraries*. Vol.32, No.2: 123-136. [Online] Available: <http://www.alia.org.au/sections/ucrls/aarl/32.2/full.text/raward.html> [2002, January 12]

8. Stover, Mark. "The Construction and Validation of an Evaluative Instrument for Academic Library World Wide Web Sites". Phd. Thesis. Nova Southeastern University of U.S.A, School of Computer and Information Sciences, 1997.

دریافت: ۸۰/۱۲/۲۶

ارزیابی صفحات وب کتابخانه های دانشگاهی ایران

قابل توجه همکاران محترم

از همه همکارانی که قبلاً از دایرة المعارف کتابداری و اطلاع رسانی سفارش مقاله داشته اند و تاکنون مقالات خود را تحویل نداده اند درخواست می شود سریعاً با دفتر دایرة المعارف با تلفن ۸۷۸۸۹۷۱ و یا faslname@nli.ir تماس بگیرند.

باتشکر

دفتر دایرة المعارف